Pauvres Honteux

I februari 1903 bildades Stiftelsen för Pauvres Honteux i Östersund. Namnet i sig markerade en ovanlig kombination av fattigdom och börd. Stiftelsen skulle hjälpa fattiga änkor och döttrar av ämbetsmanna- och borgarklasserna. Till sin hjälp hade man bildat en fond som skulle finansiera stöd och hjälp till dessa kvinnor. En ny filantropisk verksamhet hade startat i Östersund. Vad var bakgrunden till denna ovanliga sammanslutning?

Östersund en växande stad

Vid stiftelsens bildande hade staden drygt sjutusen invånare. Under en tjugofemårsperiod hade befolkningen i det närmaste tredubblats och Östersund hade blivit en snabbt expanderande stad. Järnvägsförbindelsen till Norge, som invigts 1882, hade blivit en motor för näringslivets utveckling. Socialt sett bestod staden av två jämnstora grupper, arbetare respektive företagare och tjänstemän. Handel och hantverk var de dominerande näringarna, men sågverksindustri och mekaniska verkstäder fanns också representerade. Närmare en tredjedel av alla affärsinnehavare var kvinnor. De fanns särskilt inom branscher som textil, mode och sybehör. Militärerna satte också sin prägel på staden genom etableringen av artilleriregementet 1893, samt fältjägarre-

gementets flytt från Frösön in till Östersund 1911.

Den högre utbildningen representerades av Östersunds högre allmänna läroverk för män samt det privata Elementarläroverket för kvinnlig ungdom. Lasarett hade funnits sedan 1817 och sinnessjukvården etablerades 1915 genom Frösö sjukhus. Till stadens expansiva drag hörde ett mycket livligt folkrörelse- och föreningsliv. I genomsnitt var fjärde invånare var ansluten till någon av de många nykterhetslogerna.

Med stadens expansion följde också en ökning av de sociala problemen. Fattigvården hade mycket begränsade resurser. I Östersund hade de fattiga periodvis fått samsas med smittkopps- och difterisjuka i det dåvarande epidemisjukhuset. Det var spartanskt och trångt. Senare blev gamla rektorsbostaden Lugnet fattighus, men så småningom byggdes en ordinarie fattiggård, Björkbacka, som stod inflyttningsklar 1893. Här intogs fattiga och bostadslösa, såväl gamla som barn. Fattiggården var ett boende med mycket låg status. Även inom de borgerliga grupperna tvingades man ibland söka hjälp, men då var det inte i första hand till den kommunala fattigvården man vände sig.

Fattigvårdens lagar och normer

Samhällets egen fattigvård var länge svagt utvecklad. Genom 1847 års fattigvårdsförordning fastställdes att "hwarje socken å landet, och hwarje stad, skall lemna nödtorftig wård och försörjning åt sådane dess medlemmar, som, i anseende till bristande arbetsförmåga samt i saknad af andra medel och lofliga utwägar till sitt uppehälle, icke kunna sig sjelfwa försörja". Tiggeriet skul-

le också stävjas. Senare kom fattigvårdsförordningar som stadgade att man var tvungen att försörja sig själv och sin familj. I städerna var det fattigvårdsstyrelsen som var huvudman för fattigvården. På landsbygden var det sockenstämman. När kommunerna bildades 1863 övertog de ansvaret för de fattiga. Genom fattigvårdsförordningen 1871 utökades kommunens skyldighet att bedriva fattigvård. Fortfarande hade dock hushållen försörjningsplikt. Det innebar en fortsatt begränsning av vilka som kunde få hjälp.

Den kommunala fattigvården var kringgärdad av krav och bestämmelser. På fattiggården rådde stränga regler och förseelser ledde till bestraffningar. Gården var omgärdad av staket och fattighjonen fick inte lämna området utan föreståndarens tillåtelse. Alla skulle delta i de arbeten som fanns, och man bedrev exempelvis ett eget jordbruk.

ò*Hjonen skola visa hövlighet mot alla och lydnad mot förmän. Ingen må neka att efter bästa förmåga utföra det arbete, som honom föresättas eller under arbetet vara liknöjd, lättjefull eller vårdslös.****ò*** *(§ 21 i Reglemente för Östersunds stads fattiggård, i:* Digas, Evagelia m. fl, Fattigvården på fattiggården. Opublicerad C-uppsats i Socialt arbete, Mitthögskolan 1987*)*

Ordning, tukt, arbete och gudsfruktan var de fyra hörnstenar som höll uppe fattigvården. Begreppen "värdiga" och "ovärdiga" fattiga styrde i stor utsträckning vårdens utformning. Den som var arbetsvillig och hade ett nyktert leverne kvalificerades till kategorin "värdiga". Osedlighet och alkohol ansågs dra ned den fattige till bedömningen "ovärdig".

ñ *I den andra familjen är förhållandet ett annat. Drycken-*

> *skap hos mannen, lättja och slarf eller kanske endast en sådan där kronisk, tröstlös oförmåga hos hustrun har utfört det verket. I skolan ingifva barnen sina lärare allvarsamma bekymmer. De äro kroppsligen och andligen vanvårdade. Bostaden är ruskig och synes af hem icke hafva stort mer än namnet /**é** / Men till vad skulle penningar tjäna i det andra fallet? En afbetalning på en ständigt växande hyresskuld och magasinskuld, lite rikligare och bättre kost för bleka och magra små under kanske åtta dagar, ett gladt rus för mannen, om hans ben icke neka att bära honom till närmaste krog, se där allt.**ò*
> (Ebba Pauli, *Det personliga i fattigvårdsarbetet*. Fattigvård och folkförsäkring, skriftserie, nr 4, Stockholm 1906, s. 5.)

För att få understöd måste man visa att man tidigare hade arbetat och bidragit till sin försörjning. Vid sekelskiftet krävde lagen att föräldrar och barn inte skulle ligga samhället till last utan istället skulle hjälpa varandra. Undantag fanns. Den som inte själv orsakat sin fattigdom räknades som "värdig", vilket gällde barn under 15 år samt gamla, sjuka och handikappade. Understödstagare hade dock inte samma medborgerliga rättigheter som andra. Den som fått fattigvårdsunderstöd i nära anslutning till ett riksdagsval förlorade exempelvis rösträtten till andra kammaren. Detta gällde formellt sett ända fram till 1945. Det dröjde innan den folkhemska solidariteten kom att omfatta alla gamla. Per-Albin Hansson höll sitt folkhemstal 1921. Grundtanken i detta var att samhället liknades vid en familj där likhet, omtanke, samarbete och hjälpsamhet skulle råda. "Hemmets grundval är gemensamheten och samkänslan." Förändringen för ålderdomshemmen dröjde dock till 1947 då riksdagen beslutade att de inte skulle höra till fattigvården utan istället skulle vara inackorderingshem för gamla. Som synes fanns det stora behov av frivilliga hjälpinsatser. Samhällets skyddsnät var under lång tid

alltför glest och otillräckligt för att räcka till alla behövande. Inte förrän 1913 beslutades om allmän folkpension. Denna var till en början mycket begränsad och byggde både på egna avgifter och statsbidrag. Detta innebar betydande orättvisor för kvinnorna, eftersom många inte förvärvsarbetade. I samband med 1948 års pensionssystem förbättrades kvinnornas villkor eftersom det då kunde betalas ut hyresbidrag vid sidan av folkpensionen.

Fattigdomens adel – de skamsna fattiga

Pauvres honteux är franska och kan översättas med blyga eller skamsna fattiga och syftar på fattiga som haft det bättre, men hamnat på obestånd och därför blygs att begära hjälp. De försöker dölja sin belägenhet. Det finns belägg för att uttrycket har använts redan på medeltiden. På 1200-talet sägs exempelvis befolkningen i Valencia i Spanien ha varit givmild gentemot de fattiga. Därifrån finns uppgifter i flera testamenten om änkor och föräldralösa barn, men framförallt "de skamsna fattiga" eller pauvres honteux, som särskilt gynnats.

Med tiden bildades föreningar som riktade sin hjälpverksamhet till pauvres honteux, bland annat i Norden, England och Frankrike. Den första föreningen i Sverige grundades i Stockholm 1862. Det var sällskapet "Vänner till pauvres honteux", vilket än idag är verksamt och driver äldreboende. Gemensamt för dessa sammanslutningar har varit att understödja hjälpbehövande från medel- och överklass. Fattiga från de grupperna skulle inte behöva vända sig till den allmänna fattig- eller åldringsvården för att få hjälp.

Hanna Sparre, gift med landshövding Knut Ulfson, var den första ordföranden i Stiftelsen Pauvres Honteux i Östersund. Foto: Föreningen Gamla Östersund.

Svenska Fattigvårdsförbundet hade bildats 1906 som en sammanslutning för de ideella krafter som arbetade inom fattigvård och välgörenhet. Man ville verka för en tidsenlig utveckling av understödsarbetet. Ebba Pauli, som kom att bli en av företrädarna för sammanslutningen, beskrev fattigvården som "de socialt och moraliskt myndigas omhändertagande af de socialt och moraliskt omyndiga". I korthet innebar detta att det fanns tydliga sociala skrankor mellan hjälparna och de hjälpta. Mot denna bakgrund blev det givetvis svårt att sortera in de borgerliga fattiga i den kommunala fattigvården. De fattiga från de borgerliga grupperna stod ju på samma nivå som hjälparna. En annan företrädare för fattigvårdsförbundet, Agda Montelius, beskrev dessa nyfattiga som en "fattigdomens adel", som ansågs stå moraliskt högre än övriga hjälpbehövande. De så kallade pauvres honteux, dessa "fattiga som sett bättre dagar" fick lita till den frivilliga hjälpverksamheten för att slippa hamna på fattighuset. Till skillnad från flertalet av de fattiga från arbetarklassen, ansågs de inte själva vara medskyldiga till sin situation. Därför skulle de också slippa skylta med sin fattigdom och hjälparbetet skulle skötas så diskret som möjligt. Fattigvården blev på det viset en tydlig förlängning av samhällets klassindelning.

Kvinnofrågan skapade problem

Länge tog de besuttna familjerna hand om sina ensamstående kvinnliga släktingar. Det var vanligt under självhushållets dagar, men när städerna växte förändrades även familjernas sociala mönster. Urbaniseringen påverkade också arbetslivet. Marknadsekonomin förändrade successivt bondesamhällets naturahushållning. Hemmet förblev inte självklart centrum för arbete och försörjning. I de borgerliga familjerna arbetade kvinnorna

som regel inte utanför hemmet, männen stod ensamma för försörjningen.

1800-talets samhällsomvandling medförde även en snabb befolkningsökning. Samtidigt förändrades det traditionella mönstret för familjebildning inom borgerligheten. Det ansågs viktigt för maken att ha hunnit etablera sig ordentligt i yrkeslivet innan äktenskapet. Detta ledde både till höjd giftermålsålder och till färre antal äktenskap. Emigrationen var en annan faktor bakom en framväxande könsobalans. Kvinnor utvandrade inte i samma utsträckning som män, vilket ledde till ett kvinnoöverskott. Sammantaget ledde denna utveckling till att den så kallade kvinnofrågan uppstod. Under perioden 1860-1920 var omkring 40 % av de vuxna kvinnorna ogifta. Lagstiftningen innebar att kvinnor var utestängda från stora delar av det offentliga arbetslivet. Därmed uppstod problemet hur de ogifta kvinnorna från de borgerliga grupperna skulle kunna klara sin försörjning. Successivt reformerades lagstiftningen vilket gav kvinnor större möjlighet till eget företagande och till offentliga anställningar. 1864 års näringsfrihetsförordning innebar att även kvinnor fick bedriva handel fullt ut. Utbildningssystemet öppnades också till viss del, exempelvis folkskole- och lärarinneseminarierna. Från 1874 blev ogifta kvinnor myndiga, vilket också underlättade deras möjligheter till egen försörjning. Problemet med borgerskapets ogifta kvarstod dock. De kunde inte som arbetarklassens och bondesamhällets kvinnor ta enklare grovarbeten. Hur skulle de ogifta kvinnorna från medel- och överklassen kunna skapa sig en försörjning under socialt anständiga former? I det patriarkalt ordnade samhället var dessa borgerliga kvinnor beroende av en manlig släkting, oftast far eller bror, för sin försörjning. Detta ledde till en väldigt utsatt position.

Kvinnornas filantropi, att bära varandras bördor

Vid Pauvres Honteuxs 50-årsjubileum skrevs följande i en artikel i Östersundsposten:

> ***ò****Att bära varandras bördor är en så hög paroll att den borde kunna anses självklar för efterföljelse, men det vore kanske för mycket sagt att så är fallet. Men ändå existerar i samhället ett rätt stort uppbåd av människor, som offervilligt och oegennyttigt sätter till tid och krafter för att efter bästa förmåga hjälpa andra****ò****.*

1800-talet har kallats "filantropins århundrade". Filantropi eller människokärlek har kommit att innebära välgörenhet. Den kristna grundtanken att hjälpa sin nästa kombinerades med influenser från socialliberala idéer. Ofta fungerade filantropin som en hjälpverksamhet från de mer besuttna samhällsgrupperna till underklassen. Det fanns en övertygelse om att det var kvinnans uppgift att hålla samman familjen. Hon ansågs också vara överlägsen mannen i hemmets sysslor. Mannens uppgift var i första hand att försörja hustru och barn. Enligt 1800-talets borgerliga ideal sågs kvinnan stå moraliskt högre än mannen och var av födsel mer lämpad än mannen att ta hand om sin nästa. Det låg därför nära till hands att kvinnan engagerade sig i social hjälpverksamhet. Genom filantropin kunde borgerlighetens kvinnor söka sig utanför hemmets väggar och ut i offentligheten. Många kvinnor fick på köpet en möjlighet att påverka och förändra samhället. Vid sekelskiftet fanns det få andra vägar för kvinnor att vara samhällsengagerade. Det skulle komma att dröja ytterligare 20 år innan kvinnor fick rösträtt. Den gifta kvinnan stod fram till dess under mannens målsmanskap.

Det var i denna tidsanda som Stiftelsen för Pauvres Honteux startade sin verksamhet i Östersund. Grundarna fanns bland den samhällselit som hade inflytande, ekonomi och makt att driva en fungerande hjälpverksamhet. Precis som övriga liknande föreningar i landet var målgruppen de hjälpbehövande inom de övre samhällsklasserna. Parallellt med Pauvres Honteux verkade flera andra välgörenhetsföreningar i Östersund, däribland Föreningen De fattigas vänner, Föreningen för Fattiga folkskolebarns beklädnad och Föreningen Tomtarna. Flera av dessa finansierades delvis med hjälp av pengar från stiftelser och fonder. Föreningen Tomtarna, bildad 1895, hade vissa likheter med Pauvres Honteux. Initiativtagarna till föreningen var en grupp självförsörjande kvinnor, som genom att samla in en krona per månad i medlemsavgift ville sprida lite julglädje bland behövande. Fattigdomen var stor ***ò****vadan rädslan för fattighuset på gamla Lugnet var det som av alla i små omständigheter varande mest av allt fruktade****ò****.* Vid Tomtarnas 10-årsjubileum väcktes ett förslag om att bilda en fond för ett ålderdomshem för äldre ensamma kvinnor ur arbetare- och medelklassen vilka inte anlitade full fattigvård. Frågan bordlades eftersom det fattades pengar, men redan året därpå grundades en fond för detta syfte. Något ålderdomshem byggdes dock aldrig.

När Pauvres Honteux bildades i Östersund fanns redan femton andra stiftelser och fonder vars kapital skulle användas för att hjälpa fattiga. Av dessa var tio avsedda för underklassen, medan fem av dem riktades till medelklassen. Mellan åren 1889-1935 fanns totalt 40 stiftelser som framförallt vände sig till fattiga varav 11 riktade sig till medelklassen.

Stiftelsens bildande

I Jämtlands Tidning fanns den 8 januari 1902 ett upprop undertecknat av nitton kvinnor med landshövdingskan Hanna Sparre i spetsen.

> ***ñ****Sedan de offrat sina krafter och lifvet för dem börjar synas ensamt och kallt, stå der med föga utsikt till tak öfver hufvudet. Länge nog har man sagt, att målet är för högt, att våra krafter är för svaga, att det är omöjligt att samla en summa nog stor att bilda en fond af betydelse o.s.v. Låtom oss nu lemna dessa tankar och istället fästa oss vid, och allt, såväl stort som litet, skall hafva en början samt att af ett litet frö kan stort träd uppspira!****ò***

Man ville hjälpa den grupp kvinnor som hade små möjligheter att försörja sig själva när de blivit gamla. Det kunde vara änkor som inte haft någon egen inkomst och vars män inte betalat in pensionspengar till sin fru, men det handlade också om ogifta kvinnor som inte haft någon möjlighet till eget sparande och som därför hamnat i ekonomiska svårigheter. Det hade länge funnits planer på att grunda en fond för obemedlade änkor och döttrar från ämbetsmanna- och borgarklasserna. Tanken var att intäkterna från en basar skulle bilda grundplåt för den tilltänkta fonden. "Allt, såväl enkans skärf som den rike mannens håfvor, mottages tacksamt". I slutet av januari samma år samlades en grupp kvinnor i godtemplarsalongen (nuvarande Gamla Teatern) för att planera basaren.

Upprop inför bildandet av en fond till understöd åt behövande. Jemtlands Tidning 8/1 1902.

Förväntningarna om god uppslutning och vinst var högt ställda. Nu skulle planerna äntligen bli realiserade. Via en annons inbjöds till stor basar för ”bildandet af en fond för medellösa enkor och döttrar af ämbets- och borgareklasser”. Festligheterna skulle äga rum i tre dagar. Det var ett ambitiöst och digert program som krävde mycket tid till förberedelser och planering.

Det skulle bjudas på en mängd nyheter inom nöjeslivets område och enligt annonsen skulle ingen behöva ångra ett besök.

> ***ñ**En luftseglares äfventyr på planeten Mars. Stor utstyrselpantomim i 3 afdelningar, tintamaresk*[1]*, negerkapellet Svarta buketten, ett större vaxkabinett, sagogrotta, skjutbana, servering av läskedrycker, kaffe, te, buljong och smörgåsar.**ò***

Trots en något syrlig recension i Jämtlands Tidning, som beskrev arrangemanget i ironiska ordalag, fick tillställningen som helhet ändå betyget "berömligt" och stadsborna uppmanades samtidigt till ett besök "Gack dit yngling och jungfru, och fröjda dig!".

Hösten 1902 fick friherrinnan och landshövdingskan, Hanna Sparre, fru rektorskan Betty Sandler, fru borgmästarinnan Gunilla von Stapelmohr, fru handlaren Anna Sellström och landssekreteraren L. Th. Jacobsson i uppdrag att upprätta ett förslag till stiftelsens stadgar. De skulle också förvalta behållningen från basaren.

I kassan fanns 4544 kronor och 34 öre som Hanna Sparre hade placerat i Jämtlands läns Sparbank. Med tanke på att en industriarbetares årslön var omkring 1000 kronor bör detta ha utgjort en ansenlig summa pengar.

---

[1] Théãtre tintamarrasque är en komisk miniatyrteater. Av den uppträdande syns endast ansiktet genom en utskärning i fonden, medan gestalten ersätts av en dockas kropp. (*Nordisk familjebok,* band 29. Stockholm 1919)

På grund af föregående upprop anordnas

Stor BASAR

till bildande af en fond för *meddellösa enkor och döttrar af ämbets- och borgareklasser*

Fredagen den 24,
Lördagen den 25 och
Söndagen den 26 Januari
å
Goodtemplarsalongen härstädes.

Basaren kommer att bjuda på en hel mängd aldrig förut skådade eller hörda nyheter, bland hvilka märkas följande:

Prolog.
En luftseglares äfventyr på planeten Mars (stor utstyrselpantomim i 3 afdelningar).
Tintamaresk.
Negerkapellet Svarta buketten).
Ett större vaxkabinett.
Monologer m. m.
Tombola.
Sagogrotta.
Positivspelare.
Skjutbana.
Musik af Amatörkapellet.
Försäljning af vykort, särskildt komponerade för och endast tillgängliga vid basaren.
Servering af läskedrycker, kafe, té, buljong och smörgåsar.

Basaren fortgår hvarje afton kl. 6—11.

Med hänsyn till det behjärtansvärda ändamålet våga komiterade påräkna allmänhetens lifliga deltagande. Ingen skall heller behöfva ångra ett besök.

Bidrag till tombolan torde benäget inlemnas hos fru Sellström efter 13 dennes.

KOMITERADE.

Direkt efter basaren delades också 110 kronor ut till två behövande. Ett halvår senare, den 13 februari 1903, sammankallades en grupp damer och några enstaka herrar till ett möte på residenset. Nu var det dags för stiftelsens bildande. I spetsen fanns stadgegruppen som även kom att ingå i den styrelse som blev vald. Ytterligare ledamöter i den första ledningsgruppen var häradshövdingskan Anna Geete, regementsläkarens hustru Anna Warodell (dessutom dotter till landshövdingen) och lantmästaren Ernst L. Forsell.

Stadgeförslaget granskades. Det var ett väl genomarbetat förslag som kan ha inspirerats av liknande föreningars stadgar. Flera av de inblandade var engagerade i annan understödsverksamhet och hade dessutom erfarenhet från andra föreningar. Några av initiativtagarna var inflyttade till Östersund från andra orter och kan tidigare ha varit bekanta med liknande föreningar.

De hjälpande krafterna

Stiftelsens huvudmän bestod till en början av de fruar som ordnat basaren, samt de personer som skänkte hundra kronor eller mer till stiftelsen. Till huvudman kunde också utses en person som var villig att betala en krona per år till stiftelsen, men det kunde också vara någon som arbetat aktivt för stiftelsen och dess syften.

Om svar ej ingår, anses kallelsen antagen.

Stiftelsen för

PAUVRES HONTEUX

i Östersund

får enligt beslut, fattadt vid årsmöte med hufvudmännen den 26 april 1917 härmed kalla distriktslandtmätaren Vidar Holmbäck att vara hufvudman (= ledamot) i stiftelsen.

Svar, huruvida denna kallelse antages, torde godhetsfullt sändas till undertecknad, styrelsens ordförande.

Östersund den 31 juli 1917

Ellen Wirlén

Styrelsen skulle utgöras av åtta ledamöter varav minst två män. Minst två gånger per år, i mars och november, skulle möten hållas. Årsmöte skulle hållas i april, vilket skulle annonseras i en av Östersundstidningarna. Huvudmän och styrelse skulle sprida kännedom om stiftelsen och samtidigt verka för att öka dess medel. Stiftelsens kapital fick under inga omständigheter minska, det var avkastningen som skulle fördelas.

Vad vet vi om de som tidigt var engagerade i stiftelsen? Av protokollen framgår i stort sett bara namnen och titlarna, men utifrån dessa uppgifter kan vi ändå dra vissa slutsatser. I den grupp damer som tog initiativ till stiftelsen kom de allra flesta från samhällets övre skikt. Friherrinnan Hanna Sparre, gift med landshövdingen, var under de första tre åren stiftelsens ordförande. De följande fem som innehade ordförandeposten var även de landshövdingefruar. Det var Ellen Widén 1906-1924, Elisabeth Linnér 1925-1931, Hanna Rydh Munk af Rosensköld 1931-1938, Elsa Löfgren 1939-1954 och Margareta Tottie 1954-1969. Det förväntades av landshövdingens hustru att ta över ordförandeskapet. Det ärvdes mer eller mindre. Att "hövdingskan" blev ordförande i filantropiska föreningar av denna typ var inte alls ovanligt, tvärt om. Den sociala rangen ansågs borga för att föreningen fick ett gott anseende, vilket i sig kunde öka de ekonomiska bidragen. Från 1969 blev det istället fyra män som avlöste varandra på ordförandeposten, två bankdirektörer, en direktör och en rådman, således herrar som även de ägde en god social position. Det var Anders Lundvall 1969-1971, Lars Häggquist 1971-1972, Göte Åström 1972-1986 och Carl-Göran Lindelöw 1986-1995. Sedan 1996 är det Chatrin Trulsson som sköter ordförandeskapet. Hon har sin yrkeserfarenhet från vården, vilket idag väl uppfyller de krav som stiftelsen och samhället kräver.

Det framgår tydligt att Stiftelsen för Pauvres Honteux var en kvinnligt dominerad rörelse. Det var kvinnor som skötte det mesta av verksamheten, däribland det viktiga insamlingsarbetet. De stod också för stiftelsens ledarskap, ordförandeskapet innehades av kvinnor ända fram till 1969. I de första stadgarna fastslogs att minst två män skulle ingå i styrelsen. Det stärker tanken på att detta var en självklar kvinnofråga. Stadgandet om ”minst två män” antyder en slags omvänd jämställdhetssträvan. Det ansågs viktigt att åtminstone få in några män i den annars kvinnodominerade styrelsen.

Det är intressant att reflektera över dessa kvinnor som fanns med i arbetet med stiftelsen. Med säkerhet umgicks de på middagar och andra bjudningar där samtalen emellanåt troligen kom att kretsa kring tidens sociala frågor och de hjälpbehövande. En av de aktiva kvinnorna var Anna Sellström, gift med handlaren Erik Sellström. Hon var även med vid bildandet av Jämtlands distrikt av Vita Bandet, där hon också var ordförande. Ellen Blix var gift med häradshövdingen, Märta Skytte var hustru till överste Carl Göran Skytte, Betty Sandler var gift med rektor Johan Sandler och Hedvig Borggren var maka till elbolagsdisponent Erhard Borggren. I många fall har det filantropiska engagemanget gått i arv. Personer med anknytning till familjerna Borggren, Tottie, Lundvall och Herlitz har under många år funnits med i stiftelsens verksamhet. Nämnas måste också särskilt Märta Borggren, Ingrid Hillström, Gerd Jansler och Sigrid Thomsson, som under sina perioder i styrelsen gjort stora insatser för stiftelsen.

Basarer, konserter och donationer

Stiftelsens ekonomi byggdes upp genom medlemsavgifter, privata donationer samt inte minst inkomster från publika arrangemang av olika slag. Festligheterna fyllde därmed det dubbla syftet att roa och underhålla stadens invånare och samtidigt ha ett välgörande ändamål. Basarer var på modet när Stiftelsen för Pauvres Honteux bildades och stiftelsens grundplåt byggde på inkomsterna från en sådan.

År 1911 arrangerade Stiftelsen Pauvres Honteux sommarmarknad med medeltidstema på Stortorget. I ståndet står till vänster friherrinnan Helga Kristina Leijonhuvud och till höger Elina Kardell. Framför ståndet står landshövdingeparet Widéns döttrar Marit och Sofia. Foto Föreningen Gamla Östersund.

Vid basaren 1911 hade en stor borg byggts upp där männen stod på vakt. Foto Föreningen Gamla Östersund.

Basarer kom att bli något av ett signum för stiftelsen. Vid årsmötet 1911 fanns ett förslag som skulle öka stiftelsens kapitaltillgångar. En festlighet liknande "barnens dag" skulle arrangeras. Det blev beslutat att anordna en sommarmarknad i augusti. Mycket tid lades ned på att smycka basarstånden med pappersblommor och andra dekorationer. I det ideella arbetet engagerades även familjemedlemmarna. Vid basaren hade landshövdingens döttrar Sofia och Marit Widén klätt sig som pager i sammetskostymer och spetskragar när de sålde varor till förbipasserande. Vid detta tillfälle hade också en stor borg byggts upp där männen stod på vakt.

Stiftelsen bedrev även konsertverksamhet vilket blev en återkommande begivenhet. Hösten 1927 arrangerades en konsert i Gamla kyrkan där Föllinger-kvartetten uppträdde för första gången. För 1,50 kronor kunde man njuta av bland annat Mozarts stråkkvartett nr 19 samt deklamation av folkskoleinspektören Carl Sehlin. Konserten avslutades med Jämtländsk vallåt och brudmarsch. I december året därpå ordnades den första av de årliga adventskonserterna. Den gången medverkade operasångaren David Stockman samt flickskolans kör under ledning av fröken Rosa Johansson. Inför en konsert 1938 ansökte stiftelsen om att få bli befriad från nöjeskatt, eftersom hela behållningen skulle användas till välgörande ändamål, vilket drätselkammaren också tillstyrkte.

Marknaden 1911 lockade många besökare. Foto Föreningen Gamla Östersund.

Privata donationer var också viktiga för stiftelsens ekonomi. 1917 fick stiftelsen hela 10 000 kronor i gåva av Isidor von Stapelmohrs stärbhus. Han var borgmästare i Östersund i 37 år och hans hustru var med vid bildandet av Pauvres Honteux. Även anonyma penninggåvor har lämnats under åren. De årliga julgåvorna finansierades från 1922 genom P. A. Liljeqvists stiftelse. Genom ett arv 1956 efter sjukgymnasten Dorothea Perman, USA, kunde stiftelsens skulder betalas. Flera andra stiftelser och fonder har bidragit till stiftelsens ekonomi, däribland Drottning Margaretas minnesfond som avsatte en summa i samband med köpet av "Hemgården". För en utflykt med stiftelsens hyresgäster hjälpte Jokkmokks-Jokkes fond till med pengar. Årsavgiften hade till en början relativt stor betydelse för stiftelsens ekonomi. Som exempel kan tas året 1922 då de 408 medlemmarna tillsammans bidrog med 1224 kronor. Avgiften för ständiga medlemmar var vid starten 100 kronor.

Bidragstagarna

I grundstadgarna fastställdes att det framför allt var fattiga kvinnor "af ståndspersonsklassen eller enkor eller döttrar af personer tillhörande denna klass (ämbets- och tjänstemän eller borgare)" som skulle få bidrag till sitt uppehälle. Bidragen skulle delas ut så att en mer behövande skulle lämnas företräde framför en mindre behövande. Under årens lopp har stadgarna ändrats och anpassats till den allmänna samhällsutvecklingen. Den kanske mest omfattande förändringen gjordes 1925 när man i första paragrafen strök "af ståndspersonsklassen" och "denna klass". Vid årsmötet 1979 föreslogs följande formulering av ändamålsparagrafen: "Stiftelsens ändamål är att för i Östersund eller dess närmaste omnejd boende behövande kvinnor och män bereda möj-

lighet till bostäder och/eller lämna bidrag till deras uppehälle". I samband med en ansökan till Kammarkollegiet 2001 om att kunna driva Pauvres Honteux som en ideell förening visade det sig att 1979 års stadgar måste ändras. Den ursprungliga ändamålsparagrafen som enbart innebär stöd åt kvinnor måste följas. En stiftelse kan inte heller bli en förening.

Den ekonomiska hjälpen delades upp i fasta pensioner och mer tillfälliga bidrag. Antalet fasta understödstagare har under åren pendlat mellan 14 och 18 personer. I mars 1903 beslutade styrelsen om utdelning av det första fasta bidraget. En summa om 238 kr och 74 öre, skulle delas ut till "ålderstigna och fattiga" fröken Henrietta Festin. Ordföranden skulle fördela pengarna under året. Fröken Festin, född 1826, var ogift dotter till komminister Bernhard Festin i Hallen och hans hustru Erica. Hon hade tidigare arbetat som modehandlare i Östersund, men hade svårt att försörja sig på gamla dar.

Även tillfälliga belopp delades ut. Vid fördelningen av dessa bidrag 1905 erhöll exempelvis tvillingsystrarna Johanna Göthilda Weltzin och Catharina Maria Thalin 10 kronor var. Hanna och Maria var döttrar till häradssekreterare C.B. Weltzin och hans hustru Elois Maria Holmberg. När gåvan utdelades var Maria änka efter montören Axel Walfrid Thalin. Johanna hade arbetat som sömmerska och förblev ogift. En annan bidragstagare var Alma Helena Bergström som 1906 blev änka vid 42 års ålder efter kassakontrollanten Karl Johan Agaton. Alma hade varit gift tidigare och hade en son med sig från detta äktenskap. Maken hade också ett barn med sig i äktenskapet och när han avled efter tolv år stod Alma ensam med tre barn mellan tre och nio år och två ungdomar på sexton och sjutton år. Ett bidrag på 50 kronor beviljades samma år från Pauvres Honteux.

När stiftelsen hade funnits i 10 år, den 20 februari 1913, delades det årliga bidraget mellan tretton damer.
Det var de ovan nämnda änkefru *Maria Thalin* och fröken *Hanna Weltzin* (200 kr vardera). Dessutom:
Klara Wettersten, född 1858, ogift. Försörjde sig som sömmerska. Fadern sergeant. (150 kr).
Alma Hanné, född 1853, änka. Mannen byggmästare. (100 kr).
Gerda Hanné, född 1880, dotter till Alma och hennes man. Ogift och sjuklig. Försörjde sig som handslöjdare. (100 kr).
Hanna Tunell, född 1867, änka med fyra barn. Mannen kommissionslantmätare. (100 kr).
Agnes Aspgren, född 1848, änka. Mannen kommissionslantmätare. (100 kr).
Lovisa Jonsson, född 1842, ogift. F.d. hushållerska. (100 kr).
Karin Nilsson, född 1868, änka. Mannen kakelugnsmakare. Fem barn varav det yngsta var fem månader när maken avled. (Barnen bytte senare namn till Berghagen). (100 kr).
Karolina Lundstedt, fröken. Ingen övrig uppgift. (75 kr).
Karolina Vestberg, född 1818, ogift. F.d. gårdsägare. (75 kr).
Louise Lindahl, född 1858. Försörjde sig som sömmerska. (50 kr).
Olga Sundberg, född 1855. Ogift dotter till rektor A. Sundberg. Bodde med sin mor som avled två år före henne. (50 kr).

Utbetalningarna skedde med viss kontroll gentemot Fattigvårdsstyrelsen för att undvika dubbla bidrag. I april 1915 drogs ett understöd in sedan det visat sig att bidragstagaren blivit helt och hållet försörjd av Östersunds stads fattigvård. Årliga bidrag i samband med julen har också fördelats mellan de behövande. Julgåvor har överhuvudtaget varit en vanlig form av understöd även i många andra föreningar.

Hemgården

I drygt 30 år arbetade stiftelsen med att dela ut penninggåvor och fasta årliga pensioner, men 1934 fick verksamheten en delvis ny inriktning. Då invigdes nämligen Hemgården där de gamla kunde erbjudas en egen bostad. Stiftelsen hade länge haft en önskan att kunna erbjuda ett billigt boende för pensionärerna, "men först när landshövdingskan satte in sin kända energi för saken kunde frågan lösas". Den som åsyftades var stiftelsens dåvarande ordförande landshövdingskan Hanna Rydh. Hon hade en framstående initiativkraft och organisationsförmåga vilket satte sina spår i många av stadens föreningar. Hanna Rydh var särskilt engagerad i de sociala frågorna, inte bara i Pauvres Honteux, utan även i Röda Korset samt i stadens blindförening.

Om Hemgården kunde läsas i Östersundsposten den 8 februari 1934. Tidningens medarbetare konstaterade att stiftelsens skyddslingar hade fått en välordnad tillvaro. En anställd hemsyster hjälpte de gamla damerna med "bakning och dylika mera invecklade sysslor". Hon räckte även till för deras personliga omvårdnad. "Här ha les pauvres honteux det lugnt och skönt" fastställde skribenten.

Det var i första hand de tidigare understödstagarna som fick tillgång till boendet, fasta bidragstagare hade förtur. Östersunds Pauvres Honteux "är till mycket stor välsignelse" eftersom föreningen hjälper kvinnor att inte behöva "tvingas att anlita fattigvården". "Många av dem ha ju sett bättre dagar varför ett anlitande av allmänna fattigvården måste kännas mycket tungt för dem i deras ålderdom." Artikeln avslutas med ett upprop: "Hjälp Pauvres Honteux i dess behjärtansvärda, välsignelsebringande verksamhet! Ingå som medlem!"

Hemgården, Gröngatan 36, fotograferad vintern 1953. Foto Föreningen Gamla Östersund.

Fastigheten låg på Gröngatan 36 i kvarteret Motboken. Hemgården bestod av tre villor, de så kallade Hägglundska villorna som var byggda kring sekelskiftet för den dåvarande läroverksrektorn Carl Axel Hägglund och hans familj. Hans hustru, Anna Sofia Charlotta Trotzig, var för övrigt en av stiftelsens tidiga medlemmar. Huset som låg överst på tomten iordningställdes för pensionärerna. Där fanns åtta lägenheter med vardera ett rum, kokvrå och garderob. En gemensam hall användes som samlingsrum. Där fanns också ett badrum. Allt var hållet i ljusa färger "och de praktiska anordningarna äro legio". Senare kom ytterligare ett av husen att tas i anspråk som hyresbostad. Fem självförsörjande damer hyrde där tre enkelrum och två dubblet-

ter med kokvrå. Den tredje fastigheten, en villabyggnad, hyrdes till en början av ingenjör H. Nilsson. Någon hyresnedsättning gällde inte för lägenheterna i de två övriga husen, som därför gav ett värdefullt tillskott till stiftelsens kassa.

I början var det framförallt änkor och ogifta kvinnor som var hyresgäster. En kvinna hade arbetat som stickerska, en som sömmerska och en annan hade drivit ett kafé. Det stora flertalet titulerades fröken.

Ett enkelrum med kokvrå

ò*Ljust och rymligt har hyresgästerna det i Hemgården och man förstår att både föreståndarinnan och de åtta gamla damerna trivs där. De senare har varsitt stort rum, som gott rymmer de käraste möblerna, och så hör till varje rum en liten kokvrå med goda förvaringsutrymmen. Där lagar var och en sin mat. D. v. s. två dagar i veckan samlas man till gemensam middag, som föreståndarinnan ordnar till självkostnadspris.****ò*** (Östersunds Posten 12/2 1953)

Stiftelsen för Pauvres Honteux hade en, efter tidens förhållanden, framsynt inställning till hur pensionärer skulle bo och leva. Det offentliga äldreboendet hade hittills i stor utsträckning präglats av boende i sovsalar. För Pauvres Honteux var det viktigt att de gamla fick eget rum eller åtminstone bara behövde dela med en person. Här blev man en föregångare inom åldringsvården och kunde kanske påverka de kommunala inrättningarna i positiv riktning.

När fastigheten förvärvades 1934 hyrdes rummen ut ett år i taget, från den 1 oktober, och hyreskontraktet förlängdes med ett år i taget. Vid flyttning gällde tre månaders uppsägningstid. Hy-

ran var behovsprövad och varierade mellan hyresgästerna. I hyran ingick ett varmbad per vecka, ytterligare bad kostade extra. Tvättstugan fick användas gratis, men det fanns också möjligheter att få kläderna tvättade till självkostnadspris. Hallen och andra gemensamma utrymmen delades av hyresgästerna.

Fastigheten såldes till stiftelsen för 90 000 kr av den dåvarande ägaren inspektor Eric Carlsson och hans hustru. För att finansiera köpet krävdes stora insatser av stiftelsen. Genom försäljning av obligationer kunde en stor del av kontantinsatsen ordnas. En inteckning på 60 000 kr underlättade också köpet. Kronprinsessan Margaretas minnesfond bidrog med 2 500 kronor.

Interiör. — Den praktiska kokvrån synes i bakgrunden.

Interiör från ett av rummen på Hemgården. Hyresgästerna var framför allt änkor och ogifta kvinnor. Här kunde de få ett eget rum och ha sina egna möbler. Ett varmbad per vecka ingick i hyran. Östersundsposten 8/2 1934.

Genom en febril insamlingsverksamhet skaffades också intäkter. Hanna Rydh höll föredrag i teatersalongen (250,90 kronor), en soaré ordnades på Hov (450 kronor) och det arrangerades ett "gardenparty" i residensträdgården (351 kronor). När fastighetsköpet var i hamn kunde ombyggnadsarbetet sättas igång. Länsarkitekten kontaktades och fick i uppdrag att inkomma med ändringsförslag och ritningar. Mot en ringa ersättning ledde civilingenjör Gunnar Wikberg ombyggnadsarbetet efter att ha gjort alla ritningar. Ombyggnationerna genomfördes successivt under ledning av en kommitté där Hanna Rydh, landskamrer Einar Lekander och advokat Diderik Cappelen-Smith ingick.

I mitten av 1960-talet hyrde fortfarande 17 äldre damer lägenhet mot låg hyra inklusive värme och elström. Åtta av hyresgästerna bodde i Hemgården och fick samtidigt hjälp av den anställda husmodern. För hyresgästernas trivsel anordnades också utflykter. Extrapengar till gemensamma jul- och påskmiddagar delades ut. Blomängens scouter kom och firade Lucia, och vid något tillfälle blev alla bjudna på kaffe hemma hos en av styrelsemedlemmarna.

Det var inte bara i Östersund som enskilda initiativ gav pensionärerna en tryggad ålderdom utanför den offentliga fattigvården. Och det var inte heller bara pauvres honteux som fick ta del av dessa hjälpformer. Även de vars pensioner inte räckte till, olika yrkesgrupper eller de som tillhörde vissa religiösa samfund kunde i vissa fall få hjälp. Tidigt byggdes hem i olika delar av landet. Kring 1920 fanns i Sverige omkring 100 privata hem för äldre. De flesta var koncentrerade till de större städerna. Två av de privata hemmen i Jämtland var inriktade på att hjälpa den samiska befolkningen. Det ena, Fridsbergs ålderdomshem i Hillsand,

Ett trevligt sällskap har fru Anna Björklund i sin lilla gula kanariefågel. Och det händer alltsomoftast att någon av »grannarna» kommer in för att se på skyddslingen. Det är fru Björklund som står längst t. v., fröken Ragnhild Backman i mitten och Hemgårdens äldsta, 83-åriga fru Karin Winnberg t. h.

Med anledning av Stiftelsens 50-årsjubileum 1953 gjorde Östersundsposten ett ***ò****hemma-hos-reportage****ò*** *på Hemgården. Här bodde då åtta äldre damer, alla i åttiårsåldern. ÖP 12/2 1953*

drevs av Evangeliska Fosterlandsstiftelsen, EFS. Där kunde även "gamla och värnlösa av svensk härstamning" få full försörjning. Det andra, Fjällgård i Undersåker, startade 1908 och drevs av Kvinnliga Missionsarbetare, KMA, fram till 1981 då det lades ned.

Föreståndarinnan

Inför Hemgårdens start tillsattes en kommitté bestående av ordföranden Hanna Rydh, vice ordföranden Stina Montell och fru Nina Lekander som fick i uppdrag att hitta en lämplig person som skulle anställas för "att öva tillsyn, utföra städning och andra arbeten och i övrigt tillhandagå stiftelsens i dess fastighet boende pensionärer och likställda hyresgäster". Föreståndarinnan skulle även kunna hjälpa pensionärerna när de var sjuka, och det fanns en nattklocka med vilken de boende kunde kalla på henne vid behov. Hennes kvalifikationer skulle motsvara en hemsysters. Som hemgårdens första föreståndarinna antogs fröken Jenny Johansson från Marieby. De detaljerade instruktionerna talade om att hon fick fritt boende i fastigheten, ett rum och kök med värme och lyse. Föreståndarinnan var en slags allt i allo på Hemgården. Hon hjälpte pensionärerna när de skulle bada, skötte deras gemensamma tvätt, hjälpte till vid mangling och hade uppsikt över tvättstugan. Hon skötte även inköp när det behövdes och städade dessutom alla gemensamma utrymmen. För övrig fastighetsskötsel fanns en gårdskarl anställd.

Föreståndarinnan utgjorde en länk mellan de boende och stiftelsens styrelse. Hon kände väl de äldre kvinnorna och förstod deras behov i de ålderdomliga och alltmer slitna lokalerna. Den

sist tjänstgörande föreståndarinnan var Elin Olofsson, som lade ner stort arbete och engagemang för att hjälpa sina gamla.

Det blev så småningom uppenbart att husmors halvtidstjänst inte räckte till för allt som de gamla behövde hjälp med. 1972 togs en första kontakt med kommunens socialvårdschef för att lösa de växande arbetsuppgifterna.

Nya tider, men hjälpen består

Med Hemgården fick stiftelsens arbete en delvis ny inriktning. Mycket tid ägnades exempelvis åt husens underhåll och skötsel. Tegeltaket lagades, brandsprutorna reparerades och det skulle sotas. En brand- och ansvarsförsäkring tecknades. 1944 behövde husen målas utvändigt. Även stiftelsens "lilla villa" behövde repareras och målas. En elektrisk spis installerades. 1945 blev stiftelsen medlem i Östersunds Fastighetsägareförening. På så sätt reglerades hyrorna och för Hemgårdens damer var hyran i mitten av 1950-talet 50 kronor per månad, vilket var mindre än det som hyresgästerna i de övriga byggnaderna betalade. När styrelsen beslutade att det skulle köpas in tio mindre kylskåp till lägenheterna uteblev hyresgästernas bifall. De ville inte betala 10 kr mer i månaden och förslaget bordlades därför. Däremot ville de gärna ha en balkong för vädring av sina kläder. I mitten av 1960-talet var det några hyresgäster som ändå hade skaffat eget kylskåp för vilka de fick betala fem kronor per månad i driftskostnad.

I början av 1970-talet började fastigheten göra sig allt mer påmind, trots fortlöpande reparationer och målningsarbeten. Det blev översvämning i pannrummet och både avlopps- och vattenledningar visade sig behöva repareras. Den yttre miljön fick sam-

tidigt en uppfräschning. Nya trädgårdsmöbler, grusade gångar och nysådd av gräsmattor förbättrade utemiljön.

Det blev allt kärvare att få ekonomi och arbetsinsatser att räcka till för hyresgäster och hus. Trots att kommunen bidrog med ännu större summor ville inte ekonomin gå ihop. I protokollet från den 22 november 1974 kan man läsa:

> ***ñ****Under senare tid har det blivit allt svårare att få hyresgäster till de mindre tidsenliga bostäderna i stiftelsens fastighet. Nuvarande hyresgäster har i allmänhet hög ålder och många behöver ökad tillsyn. Denna har delvis kunnat ordnas med hjälp av kommunala hemsamariter. Stiftelsens ekonomi tillåter ej mer än halvtidsanställd husmor. Om nuvarande husmor slutar sin anställning bör man räkna med svårigheter att finna en lämplig ersättare på tjänsten. Mot bakgrund av dessa förhållanden diskuterade styrelsen förutsättningarna för den framtida verksamheten.****ò***

Man föreslog att kommunen skulle köpa stiftelsens fastighet och överta ansvaret för vården av de hyresgäster som var i behov av det. För de medel som då kom in skulle stiftelsen kunna fortsätta verksamheten i bostadsrätter som skulle kunna bli pensionärsbostäder i centrala Östersund. 1977 genomfördes försäljningen av Hemgården. Östersunds kommun övertog driften och fick samtidigt ansvaret för de boende. Tiden hade hunnit ikapp Pauvres Honteuxs äldreboende som en gång var en förebild för de kommunala hemmen. Kärv ekonomi hindrade emellertid utvecklingsmöjligheterna samtidigt som de kommunala alternativen höll en allt högre standard. Det hade nu blivit vanligare med vård i hemmen och ålderdomshemmen hade infört eget boende istället för de stora sovsalarna. När Östersunds kommun 1956

byggde det nya och moderna ålderdomshemmet Björkbacka, revs den gamla fattiggården. Fattigvårdsepoken gick därmed i graven.

På 1960-70 talet var den sociala välfärden väl utbyggd genom socialförsäkring och socialtjänst. Eftersom stiftelsen efter försäljningen av fastigheten förfogade över enbart likvida medel, började man fundera över hur man kunde finna former för bidragsverksamhet. Det kom in få ansökningar om bidrag och det fanns tankar om att i enlighet med då gällande stadgar överlämna tillgångarna till Östersunds kommun.

Genom testamente ökade stiftelsens tillgångar. Man beslutade då att informera kommunens tjänstemän inom hemtjänst, socialtjänst och landstingets kuratorsverksamhet om stiftelsens ändamål och om ansökningsförfarandet.

Under 1990-talet utarbetades en informationsfolder, som distribuerades till bland annat landsting och kommuner. Då började bidragsansökningarna strömma in.
För att få en rättvis bedömning till stånd, utformade styrelsen en prioriteringslista för bidragsgivningen.

Det delades ut engångsbidrag som skulle användas till inköp av ett piano till ett äldreboende, en tvättmaskin, bandspelare eller radioapparat. Det kunde även vara bidrag till en resa eller något annat som kunde öka välbefinnandet för någon hårt drabbad person. 1984 inleddes en kortare period av ett samarbete med Sjöbodahemmet, en rekreationsgård i Hammerdal för handikappade och ensamma. Det sociala hjälparbetet som helhet har förändrats vilket också påverkat stiftelsens verksamhet. Efter 2:a världskriget växte ett stort antal nya intresseorganisationer fram, som på många sätt ersatte de traditionella filantropiska sällskapen. Det bildades exempelvis olika handikappföreningar och pensionärsorganisationer.

Vilken betydelse har Pauvres Honteux idag? Vi har trots alla nedskärningar ett väl uppbyggt socialt skyddsnät i dagens samhälle. Ingen borde behöva stå utan samhällets stöd i någon form. Och ändå finns det människor som på ett eller annat sätt faller igenom systemet och inte klarar sig med de bidragsformer som samhället erbjuder. Stiftelsen Pauvres Honteux fyller alltjämt en funktion även om dess arbetsformer har förändrats i takt med samhällsutvecklingen. Det är nu framförallt engångsbidrag som delas ut och det är enbart kvinnor som är berättigade till stöd. Det kan gälla engångsbelopp för glasögon, tandvård eller annan hjälp som underlättar tillvaron.

Stiftelsen för Pauvres Honteux i Östersund har påverkat åtskilliga människors liv. Framförallt har många kvinnor fått en drägligare tillvaro. Kanske man kan karakterisera stiftelsens arbete som ett projekt ”från kvinna till kvinna”. En privat verksamhet i en tid där det allmänna inte räckte till. Fortfarande finns det behov av enskilda initiativ. Pauvres Honteux är ett av dessa.

Stiftelsen Pauvres Honteux i Östersund
Ordföranden 1903-2003

1903-1906	Hanna Sparre
1906-1924	Ellen Widén
1925-1931	Elisabeth Linnér
1931-1938	Hanna Rydh Munck af Rosensköld
1939-1954	Elsa Löfgren
1954-1969	Margareta Tottie
1969-1971	Anders Lundvall
1971-1972	Lars Häggquist
1972-1987	Göte Åström
1987-1995	Carl Göran Lindelöw
1996-	Chatrin Trulsson

Styrelse 2003

namn	*invald år*
Chatrin Trulsson	1990
Annelie Bengtsson	1995
Ebba Herlitz	1969
Inger Jonasson	1995
Ingrid Christensen	1998
Sören Fredriksson	1970 (suppleant 1969)

Huvudmän vid bildandet 1903 (*= deltog i basaren 1902)

Beda Behm	1903*	g. med överstelöjtnant Sigfrid B.
Ellen Blix	1903*	g. med häradshövding Torsten B.
Hedvig Borggren	1903*	g. med disponent Erhard B.
Anna Geete	1903* ledamot	g. med häradshövding Sten Julius G.
Josefine Gillberg	1903*	g. med adjunkt i Östersund, Axel Erik G
Julia Groth	1903*	g. med överjägmästare Ernst Fredrik G.
Brita Hammarström	1903*	g. med sjökapten Thildor H.
Anna Hjelm	1903* suppl.	g. med trafikinspektor Paul Olof Gustaf H.
Wisen Kihlstedt	1903*	g. med major H. K. (osäker uppgift)
Amalia Lewin	1903* suppl.	g. med konditor Erik Petter
Elisabet Olson	1903*	ingen uppgift
Betty Sandler	1903* ledamot, 1927 v.ordf.	g. med rektor Johan S.
Anna Sellström sjuksköterska	1903* ledamot	g. med handlaren Erik S.
Märta Skytte	1903*	g. med överste Carl Göran S.
Wendela Smith	1903*	g. med grosshandlare Diderik Smith
Hanna Sparre friherrinna	1903*-1906 första ordf.	g. med landshövding Knut Ulfson S.

Gunilla von Stapelmohr	1903* ledamot	g. med borgmästare Isidor v. S.
Anna Warodell	1903* ledamot	g. med regementsläkare Emil W.
Selma Wikander	1903*	g. med apotekare Ernst Hjalmar Hugo W.
Torsten Blix häradshövding	1903 suppleant	g. med Ellen B.
Erhard Borggren Direktör	1903 suppleant 1908 kassör	g. med Hedvig B.
Lars Theodor Jacobs-son Landssekreterare	1903	g. med Selma Anna Aurora J.

Källor och litteratur

Otryckta källor

Stiftelsen Pauvres Honteux i Östersund, protokoll A1: 1-2, 1902-1998, korrespondens, medlemshandlingar B1:1-3, kassaböcker G1-1-3, Föreningsarkivet i Jämtlands län.
Föreningen Tomtarna, historik och stadgar 1934, Föreningsarkivet i Jämtlands län
Östersunds kyrkoarkiv, församlingsböcker 1895-1914. Landsarkivet i Jämtlands län.

Tidningar, övrigt

Fattigvårdförbundets tidskrift, 1911 nr 2-6, 1912, 1915, 1917 2-4.
Fattigvårdförbundets kalender, 1911, 1913, 1922.
Jämtlands tidning 1902
Östersunds-Posten 1934 och 1953.
Nordisk familjebok, band 29. Stockholm 1919

Opublicerade B-uppsatser

Institutionen för socialt arbete Mitthögskolan:
Digas, Evagelia m. fl, *Fattigvården på fattiggården.*, Mitthögskolan 1987.
Institutionen för humaniora, Mitthögskolan:
Toorell, Malin, *Filantropi i Östersund, Stiftelsen för Pauvres Honteux och Östersunds arbetsstuga,* 1997.
Wallman, Sonja, *Frivilliga välgörenhetsorganisationer, exemplet Stiftelsen för Pauvres Honteux i Östersund,* 1994.

Litteratur

Fattigvård och folkförsäkring, skriftserie, nr. 4 1906. Ebba Pauli, ”Det personliga i fattigvårdsarbetet”.
Gellerstam, Göran, *Från fattigvård till församlingsvård. Utvecklingslinjer inom fattigvård och diakoni i Sverige 1871- omkring 1895*. Lund, 1971.
Jordansson, Birgitta, *Den goda människan från Göteborg. Genus och fattigvårdspolitik i det borgerliga samhällets framväxt*. Eslöv 1998.
Sjögren, Mikael, *Fattigvård och folkuppfostran, liberal fattigvårdspolitik 1903-1918*. Bjärnum 1997.
Ström-Billing, Inger, *Ett eget rum, Sällskapet De Gamlas Vänner 1895-1995*. Värnamo 2002.
Qvist, Gunnar, *Konsten att blifva en god flicka, kvinnohistoriska uppsatser*. Helsingborg 1978.
Wallentin, Hans, *Människors vardag, studier i Östersunds sociala historia 1860-1980*. Östersund 1985.
Östersunds historia del II. Östersund 1936.
Östersunds historia del III. Uddevalla 1986.

Stiftelser och fonder med inriktning på hjälpverksamhet i Östersund 1889-1935 (uppgifter ur Östersunds historia del II)

fattiga från medel- och överklassen	**fattiga barn**	**övriga fattiga**	**julgåvor**
Onämnd givares 1:sta donation (1876)	Onämnd givares 2:dra donation (1880)	Doktor Grenholms minne, 1:sta (1889) och 2:dra donationerna (1911)	Julgåvefonden (1897)
Fjellmanska understödsfonden (1901)	Fredrik och Allona Bünsows donation (1897)	Elisabet Lindströms minne (1868)	Sigrid Rödén-Bergers donation (1897)
Östersunds Arbetareförenings pensionsfond (1915)	Bankdirektör G. Anderssons donation (1906)	Lars och Ellen Lithanders sjukhjälpsfond (1901)	Onämnd givares julgåvefond (1904)
Grosshandlare K. J. Karlssons minne (1919)	Grosshandlare Ernst Gustafssons minnesfond (1916)	Israeliterna Lewin och Lina Kahns fond (1905)	Nykterhetsvännernas julgåvefond (1906)

Fonden “Rabinska familjens åminnelse” (1865)	Borgmästare I. von Staphelmohrs minne (1917)	Anna Frendins donation (1890)	E.M. Anderssons julgåvefond (1914)
Borgmästare I. von Staphelmohrs sterbhus`understöds-fond (1917)	Fonden för fattiga skolbarn i Odenslund	K. J. F. Glassels donation till behövande ensamma gamla (1929)	Agnes Eskilssons julgåvefond (1931)
John och Erica Tesch`stiftelse (1921)		Ljungdahlska gravkorsfonden	Erh. och Hedvig Borggrens julgåvefond (1926)
Handels- och industriidkare-föreningens understödsfond (1888)		Fond för Östersunds tjänarinnehem (1917)	Thorsten och Ellen Blix`julgåva (1928)
Hantverksföreningens understödsfond (1905)		Fonden “Rabinska familjens åminnelse” (1868)	

P. A. Liljeqvists stiftelse (1891)		Rådman Jöns Olof Olssons donationsfond (1899)	
Stiftelsen för Pauvres Honteux i Östersund (1903)		Olof och Mathilda Melanders minnesfond (1929)	
		Martina Öhrlings minnesfond (1916)	
		Konsulinnan Erica Teschs fond (1921)	
		Blomsterfonden (1925)	
		Anna och Gottfrid Romans understödsfond (1933)	